

*Н. ПОТІЙ, студентка I курсу
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)*

СУБВЕНЦІЯ ЯК ЗНАРЯДДЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 7, с. 91–93

Реалізація складного комплексу завдань, обумовлених Законом України “Про охорону природи”, передбачає наявність гнучкої та розгалуженої системи фінансування природоохоронних заходів. Причому не системи взагалі, а такої, яка “вписувалася” б в європейський контекст і відповідала принципам збалансованого розвитку: “Необхідним чинником переходу України до стійкого розвитку є відповідна правова база, яка створюється шляхом прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, узгодження їх з міжнародною практикою приєднання до міжнародних договорів і угод”, — зазначають М. І. Дробноход, Ф. В. Вольвач [1].

Перш ніж стикнутися зі світом за означеними параметрами, необхідно з’ясувати, що відбувається в тому світі. Польща, одна з найближчих наших сусідок, є найбільш розвинутою в Європі стосовно екологічної політики. Її досвід особливо міг би стати у нагоді при формуванні механізмів екологічної політики в Україні. Це передусім торкається фінансового механізму охорони природи, про який тим часом відомо лише, що в державному бюджеті України виокремлено розділ “Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека” [2]. В Україні фінансуються тільки ті екологічні програми, які є інтегрованою складовою технологічних процесів. Пріоритетно фінансується екологічна безпека ядерних електростанцій. Фінансування капітальних вкладень на реалізацію екологічних програм здійснюється в Україні за рахунок державного бюджету та місцевих бюджетів, коштів підприємств, позабюджетних фондів охорони навколишнього середовища і добровільних внесків. Реальне фінансу-

вання екологічних програм і заходів залежить від загального економічного стану у країні. Екологічні нормативи в Україні засновуються на застарілих ГОСТах, зокрема й дотепер діє старий норматив на якість води, що не відповідає міжнародним стандартам.

Розглянемо дію одного з фінансових механізмів в екологічній політиці, яким є субвенція.

Стимулювання проєкологічної поведінки підприємства за допомогою субвенцій у промислово розвинених країнах розглядається як важливий фактор реалізації природоохоронної (екологічної) політики держави. З цією метою використовуються, зокрема, такі екологічні види субвенцій:

- дотаційні позики з національного фонду охорони природи і регіональних фондів охорони природи;
- переважне кредитування екологічних заходів банками охорони природного середовища;
- надання дотацій, які походять із ресурсів екоконверсії державного боргу;
- пільги з податку на доходи в галузі інвестицій у природоохоронну сферу і сферу сільськогосподарського податку;
- бюджетні дотації.

Два останні з названих видів постійно підлягають обмеженням. У кожному конкретному податковому році зменшуються податки з основних проєкологічних інвестицій. У зв’язку з поступовою “ринковізацією” господарств (підприємств) у країнах з перехідною економікою обмежуються також і бюджетні дотації.

Основний тягар субвенціонування перекладається на Природоохоронний (екологічний) фонд,

який за міжнародною домовленістю в рамках програми "Ріо" має бути створений у кожній країні, що стає на шлях стійкого (збалансованого) розвитку. Позики, що їх надають ці фонди, характеризуються низькими процентними ставками, тривалим періодом сплати боргу, а також можливістю у певних випадках заморожувати частину боргу. Ресурси екологічних фондів можуть використовуватися на покриття доплат пільгового кредитування Банком охорони природи. З огляду на обсяг проблем найбільшу роль Національний екологічний банк відводить фондам охорони природи. Їх діяльність регулюється законами про охорону природи кожної країни. Нагляд за діяльністю Національного фонду охорони природного середовища здійснює міністр охорони природного середовища і природних ресурсів.

Національний екологічний і регіональні фонди можуть призначати наявні ресурси на надання процентних позик, доплати до пільгових кредитів, надання дотацій, зокрема, у випадку реалізації масштабних завдань, що виходять за межі регіону.

Надаючи позики, Національний екологічний фонд застосовує до них пільгові відсотки порівняно з тими, що встановлює Національний банк. Залежно від характеру і розмірів підприємства пільгові відсотки становлять 0,3 від рівня відсоткового стягнення за надання фінансового кредиту. Однак застосування пільгових відсотків на позику посилює тенденції до зменшення різниці між пільговим фінансуванням WF OSiGW і наданням комерційних кредитів за звичайними відсотками, що при ліміті 50 % вартості впроваджуваної інвестиції (для якої регіональний фонд виділяє кошти) знижує стимулюючу дію цих субвенцій. Це є недоліком такої процедури.

При наданні субвенцій використовується кілька критеріїв, які встановлює наглядова рада Національного екологічного фонду. До них належать узгодженість заходу, який дотується, з державною екологічною політикою у пріоритетних сферах, ефективність планованих заходів, узгодженість з іншими заходами, тобто вписування їх в певну систему природоохоронних дій, та ін.

На відміну від цільових екологічних фондів (регіональних і місцевих) Національний екологічний фонд дофінансовує проекти, які впливають на досягнення екологічних цілей і які визнані пріоритетними в європейському чи світовому масштабі, тобто насамперед враховуються ті проекти, що мають виняткове значення для виконан-

ня взятих державою зобов'язань і що впливають з міжнародних угод. Принципово ці заходи розосереджені у чотирьох важливіших природоохоронних секторах: трансгресивне перенесення забруднень (NO, SO₂); озоноруйнуючі речовини; альтернативні джерела енергії; охорона біорізноманіття.

Детально виписуються вимоги, що висуваються до конкретного підприємства, яке претендує на одержання субвенцій з Національного екологічного фонду. Передусім таке підприємство повинне мати добру фінансову кондицію та інші характеристики аналогічного спрямування. Для проектів, які відповідають цим вимогам, Національний екологічний фонд може виділити для дофінансування до 20 %, а в окремих випадках і 30 % загальної вартості проекту.

Звичайно, існує кілька заперечень стосовно того, щоб субвенціональну політику вважати за основне правило екологічної політики. Одержання допомоги підприємством не є заходом, що нав'язується згори. Це самостійне рішення суб'єкта господарювання. Призначення дотацій чи надання кредитів не створює жодного бар'єра для розвитку підприємства.

Субвенції як знаряддя природоохоронної політики не скрізь сприймаються однозначно. Критики називають такі недоліки цього заходу: суб'єкти — одержувачі допомоги використовують її для того, щоб вжити заходів, які й без того були б здійснені іншими механізмами. Крім того, механізм субвенції може спричинити ситуацію, коли деякі підприємства штучно завищуватимуть викиди в середовище, щоб потім одержати допомогу.

Прихильники механізму субвенції в екологічній сфері, навпаки, вважають, що в ньому міститься потужний потенціал для реалізації екологічної політики. Так, цільові екологічні фонди формуються значною мірою з оплат, в тому числі і штрафів, які надходять від підприємств. Централізовані в такий спосіб ресурси надходять до тих підприємств, які вдаються до інвестицій. У певному сенсі при цьому принцип "забруднювач платить" заміняється принципом "забруднювачі платять". Фінансування природоохоронних заходів не базується на державних ресурсах, але централізується і редистрибується державними засобами. Крім того, практика інколи вимагає відходу від загальної схеми, наприклад, у випадках, коли підприємства впроваджують чисті або принципово нові технології; коли галузь, як і економіка загалом, зазнає трансформації тощо.

Висновки

1. Для реалізації цілей і завдань стійкого екологічно безпечного розвитку в екологічній сфері потрібно мати ефективну розгалужену систему фінансового забезпечення цих заходів. Тим часом в Україні така система відсутня. Крім державного фінансування, мають бути визначені ще й інші джерела і структури з чітко узаконеним статусом, такі як Національний екологічний фонд, Екологічний банк та ін.
2. У контексті трансформаційних завдань в еколого-економічній сфері України на найпильнішу увагу заслуговує механізм субвенції, а також досвід його використання у країнах ЄС та Польщі зокрема.

Література

1. Дробноход М. І., Вольвач Ф. В. Концепція стійкого екологічно безпечного розвитку // Освіта і управління. — 2000. — Т. 4, № 3-4.
2. Сахаєв В. Т, Шевчук В. І. Економіка і організація охорони навколишнього середовища: Підруч. для вузів. — К., 1995.
3. Fiedor B. Finansowanie ochrony szkodowiska w Polsce // Ayre. — 1995. — № 7.
4. Folmer H. Ekonomia szkodowiska. — London; Wroclaw, 1995.
5. Mladozenic A. Inwestycje w ochronie szkodowiska // Europartner. — 1997. — № 5.